

Çərşənbə axşamı, 19 avqust 1919-cu il, nömrə 255

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 22 zülqədətül-haram sənə 1337. 19 ağustos 1919 sənə.

Türk və islamliğa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırıncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

SİRK “MODERN”

Səşənbə günü avqustun 19-nda
1919-cu ildə

İndiyədək görünməmiş mübarizə günü

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa güləş mübarizəsinin 52-ci günüdür. 1919-cu ilin məşhur cahan pəhləvanı namı və Azərbaycan fəxri şərfi və 30.000 manat mükafat.

Bu gün 3 çift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Məğlub olmamış türk pəhləvanı Gənc Əli və təzə gəlmiş pəhləvan Kreçot.

2-nci: Qırmızı Maska və Baxtillov.

3-ncü: İki məşhur pəhləvanın görüşü:

Kalişeviç – Staroşvili.

Tamaşa başlanacaq axşam saat 8 tamamda. Pəhləvanların çıxışı 11-in yarısında. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

7467

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Bakı qradonaçalnikinin əmri

Nömrə 45

1919[-cu] ilin avqust ayının 17-dən

Aldığım məlumata görə, şəhərdə bir para müfəttinlər (provokatorlar) gah Kö-nüllü qoşunun, gah bolşeviklərin hücumu və gah millətlər davası olacaq deyə camaatı qorxu və təşvişə salırlar. Məlum edirəm ki, bu xəbərlərin heç birisinin əslisi yoxdur və ona görə də camaatdan xahiş edirəm ki, bu kimi müfəttinlərin buraxdıqları şayiələrə əhəmiyyət verməyib, rahat əyləşsinlər. Ələlxüsus bu barədə müsinnə övrətlərdən [qoca arvadlardan] xahiş edirəm.

Polis və xəfiyyə xidmətçilərinə böylə müfəttinləri arayıb-tarıb fövri [təcili] həbsə almalarını əmr edirəm.

Böylə müfəttinlərə məlum olsun ki, onlar üçün qanun dairəsində tənbehlər müəyyən etmişəm.

*Bakı qradonaçalnikinin vəzifəsini
ifa edən rotmistr: Qudiyev*

Əxzi-Əsgər İdarəsinin qərarı

1919-cu ilin avqust ayının 12-ci günündə Bakı qəzası Əxzi-əsgər [Hərbi çağırış] İdarəsi Bakı qradonaçalstvasında müvəqqəti sükunət edən gənclərin əsgərliyə dəvət olunmaları nə vaxt və nə qayda üzrə olmağı xüsusunda qət etmişdir [qərara almışdır] ki, Bakı, Balaxanı və Sabun-

çu polismeysterləri öz dairələrində sükunət edən və əsgərliyə dəvət olunması əşxasının [şəxslərin] siyahısını yazıb düzəltsinlər və şu polismeysterlər hər bir dəvət olunan gəncin ailə şəraiti xüsusunda kəndi göstərdiyi məlumatı da cəm etsinlər və əmr etsinlər ki, müəyyən gündə bunlar Bakı Əxzi-əsgər İdarəsinə toplanıqda, hər kəs kəndi ailə məişəti xüsusunda şəhadətnamə gətirsin. O şəhadətnamələr məhəlli [yerli] Əxzi-Əsgər İdarəsi tərəfindən təsdiq olunmalıdır.

Hər kəs böylə bir şəhadətnaməsiz gəlersə, idarə onun ailə şəraiti və halına baxmayaraq onu qoşuna əsgər təyin etmək üçün əxzi-əsgər rəisinin hüzuruna göndərəcəkdir. Hər kəs kəndisinin əsgər götürülməsini biqanun hesab edib narazı qalarsa, bir aya qədər şu xüsusda Bakı uyezdnı Əxzi-əsgər İdarəsi vasitəsilə Mərkəzi Əxzi-əsgər İdarəsinə ərizə verə bilər.

Bakı qradonaçalstvasında müvəqqəti sükunət edən gənclərin əsgərliyə dəvət olunmaları bu qərarla olacaqdır:

Bakıda:

1 sentyabrda 2 və 6-cı uçaştoklarda;

3 sentyabrda 3 və 4-cü uçaştoklarda;

6 sentyabrda 1, 5, 7, 9 və 10-cu uçaştoklarda;

Balaxanı və Sabunçu polismeystrliyində:

8 sentyabrda 1, 2 və 3-cü uçaştoklarda;

10 sentyabrda 4, 5, 6 və 7-ci uçaştoklarda.

Əsgərliyə dəvət olunanların siyahısını pristavlar iclasdan əvvəl, yəni saat 9-a qədər idarəyə pişnihad [təqdim] etməlidirlər.

Əslini sədri-Bakı M. Əliyev və üzvlər: qəza əxzi-əsgər rəisi polkovnik Sədrəd-

din [Mirzə Qacar] və İ. Eldar zadə imza etmişlər.

Əsli ilə səhihdir: M. Əliyev

ZAQAFQAZIYA KONFRANSI

Gürcü Hökuməti təklifinə görə Zaqafqaziya Konfransı yenidən dəvət edilmək üzrədir. Hər dəfə böylə təkliflər varid [daxil] olduqda, Azərbaycan Hökuməti həmidən qabaq ləbbeyk [hazırım] deyir. Hətta çox vaxt böylə təklifləri Azərbaycan Hökuməti edir. Çünki hökumətimiz həmişə ümum millətlər, xüsusən qonşularla sülh və müsəlimətlə [əmin-amanlıqla] yaşayıb, aramızda olan hər növ ixtilafı məsələni də sülh təriqi [yolu] ilə həll etmək tərəfdarı olmuşdur. Başqa dürlü də ola bilməz. Zira birinci Azərbaycan Milli Şurası ilk dəfə istiqlal bünövrəsi qoyduqda, qonşumuz və ümum millətlərlə münasibətimiz haqqında böylə bir xətt cızmışdır:

“Azərbaycan Xəlx Cümhuriyyəti ümum beynəlmiləl vahidlər və xüsusən həmhüdəd olan millətlər və dövlətlərlə mehriban qonşuluq münasibəti peyda etməyə çalışır.”

(Azərbaycan Milli Şurasının Azərbaycan İstiqlalını Mübəyyin Əqdnaməsi, 3-cü maddə.)

Şübhəsizdir ki, bünövrəsi böylə qoyulan bir bina axıradək bu qərarla da getməlidir. Həm bu vaxtadək getmişdir də. Bizim Milli Şuramız da, Məclisi-Məbusanımız da, hökumətimiz də həmişə bu yolu tutub getmiş və heç vaxt bu yoldan ayrılmamışlardır.

Zaqafqaziya millətləri arasında ən böyük ixtilafli məsələ torpaq və hüddud məsələsidir. Bu məsələlərdə bizim hökumətimiz daima həddindən ziyadə sülhculuq ibraz etmiş [sülhpərvərlik nümayiş etdirmiş], hətta öylə zaman olmuşdur ki, qayət böyük məsələlərdə ixtilaf çıxmasın deyə qonşularımıza güzəştə getmişdir. Azərbaycanın ayrılmaz bir qismi bildiyimiz və yerli əhalinin həmişə bu meyldə olub, fikrini də daima açıq-aşkara bildirməkdə olduğu Borçalı qəzasının bu vaxtadək Gürcüstan təhti-idarəsində [idarəsi altında] bulunması, eyni vəziyyətdə olmaqla bərabər, tam bir ildən bəridir ki, azərbaycanlılığı əldə silah olaraq müdafiə etmiş, daima Azərbaycanı gözləmiş və yüz minlərcə azəri-türk nüfusu olub, azərbaycanlılıq naminə yüzlər, minlərlə qurban vermiş olan Naxçıvan-Şərur, Vədi-basar və sairə kimi ərazinin bu vaxtadək Azərbaycana ilhaq edilməməsi [birləşdirilməməsi] bu iddiamızı gözəlcəsinə isbat edir.

Yetər ki, bir dəfə mehriban qonşuluq münasibətinə rəxnə vurmamaq üçün nə qədər güzəştlərə getdiyimiz, elani-istiqaldan bu zamanadək həmişə qonşularımıza: gəliniz yığılalım, dərdlərimizi müzakirə edəlim, ixtilafli məsələlərimizi birdəfəlik həll edəlim – deyə müraciətdə bulunduğumuz və həmişə, hər vaxt, hər dəfə qonşularımız bir yerə toplaşmağa mey göstərdikdə birinci olaraq meydana atıldığımız nəzərə alınsın. O vaxt bizim nə qədər sülhcu, müsəlimətpərvər [asayişsevər] olduğumuz gün kimi aşkar görürlər.

Biz həmişə sülh və müsəlimət tərəf-

darı olmuşuz, böylə də olacağız. Binaənileyh [ona görə] də hər vaxt bu yolda bir addım atılmaq istənilsə, qabaqca bizim hökumətimiz olacaqdır. Necə ki, olmuşdur da. Fəqət, mütəəssifanə [təəssüf ki], bu vaxtadək yığılan konfransların heç birindən arzu etdiyimiz səmərə və nəticəni görmədik.

Zaqafqaziya millətləri arasında ölüm-dirim məsələsi təşkil edən torpaq və hüddud məsələsi nəinki hələ həll edilməmişdir, hətta bir çox yerlərdə qanlı müsadimələr [toqquşmalar] və uzun mübarizələrə belə bais olmuşdur. Hökumət və millətimizin arzusuna rəğmən sülh təriqi [yolu] ilə həll etmək istədiyimiz ərazi məsələsi açıq qalmış, hətta erməni qonşularımızla bəzi arzu olunmayan ixtilafı belə çıxmışdır.

Bu dəfə dəvət olunan Zaqafqaziya Konfransını təhniyyətlə [təbrik edərək], ona ənsəmimül-qəlb və məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] iştirak edəcəyiz. Yalnız istəriz ki, artıq bu konfrans əvvəlki kimi olmayıb, fəaliyyəti məhsuldar olsun və mehribanlıq və hüsn-münasibətimizi hər daim təhdid edən hüddud və ərazi məsələləri bu dəfə artıq qəti surətdə həll edilsin.

Əgər qonşularımız da bir qədər sülh və müsəlimət tərəfdarı isələr, artıq onlar da bu konfransa xalis niyyət və səmiyyətlə gəlib, müzakirə və münaqişədə bulunmaq deyil, məhsuldar fəaliyyətlə birdəfəlik bu mühüm məsələlərə xitam verməklə aramızda sülh, müsəlimət və mehribançılıq peydasına çalışmalıdırlar.

Xəlil İbrahim

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan simsiz teleqrafı qəbul etmişdir)

İngiltərədə tətillər

İngiltərə qəzetələri İngiltərənin hər yerində başlanan tətillər bolşeviklərin təşviqatı ilə təfsir edirlər. Qəzetələrin verdiyi xəbərlərə görə, hərəgah son dəqiqədə əsgəri qüvvə çatmasa imiş Liverpul şəhəri bolşeviklər əlinə keçəcəkmiş.

Danimarkda tətillər

Danimark paytaxtında tətillər başlanıb, şəhər xidmətçiləri işdən əl çəkmişlərdir. Qaz zavodu, tramvay, pivə zavodu dayanmışdır. Dəmiryol xidmətçilərinin də tətillər edəcəkləri gözlənilir.

Romanıyanın qalibiyəti

Beşlər Şurası qərara almışdır romanıyalılara cavab göndərsin. Bu cavabda romanıyalılara Peştə şəhərini tərk etmək əmrini verilməyəcəkdir. Bu qərar üzrə romanıyalılar Sülh Konfransı ilə mübarizədə qalib gəlmişlərdir.

Amerikanın tələbi

Amerika ricalı-hökumətindən [hökumət adamlarından] biri izhar etmişdir ki, amerikalılar romanıyalıların Peştədən getmələrini tələb etməkdə davam edəcəklərdir. Hərəgah romanıyalılara öz məqsədlərinə nail olmağa yol verilsə, gözləmək olar ki, Almanıya hesablaşmayacaqdır... (Burada teleqrafın dalı alınmamışdır.) Amerikalılar Şura işlərində həqiqətən gücsüzdürlər. Romanıyanın hər bir tərz-i-hərəkəti amerikalılardan ötrü ağır bir zərbədən ibarətdir.

Rusiya-Polşa ittifaqı

Bolşeviklər əleyhinə Rusiya-Polşa ittifaqı əqd etməkdən ötrü Kolçak Polşaya xüsusi səfir göndərmişdir.

Rusiya məsələsi

“Deyli xronikl” qəzetəsinin verdiyi xəbərə görə, Askvit demişdir ki:

“Hərçənd bizim məmləkətimiz müharibə qurtarması münasibətilə şadlıq edir, lakin biz hələ sülhə nail olmamışıq. Bir para yerlərdə hətta neçə müharibələr davam edir. Bizim qarşımızda hələ dəhşətli bir Rusiya məsələsi vardır. Bütün dünya bu məsələnin qəti surətdə həll edilməsini tələb edir. Hamı bu rəyə gəlmişdir ki, Rusiyaya göndərdiyimiz qüvvələr xeyli zəifdir. Rusiyada hər gün İngiltərə qanı tökülməkdədir, İngiltərə pulları sərf olunmaqdadır, əsgərlər hələ Rusiyadan çıxarılmamışdır. Rusiyada olan əsgəri qüvvəni heç bir vəchlə artırma bilmərik. Biz müstəqil dövlətlərin daxili işlərinə qarışmamalıyıq. Rusiyanın gələcək hökuməti nəsil olacaq o, Rusiyanın öz işidir.”

Tətillərin qurtarması

Hökumət komissarı Yuxarı Sileziya mədənələrində tətillər edən əməllərə [fəhlələrə] böylə bir təklif etmişdir:

- 1) Fəhlələr geri qəbul edilsin;
 - 2) Fabrika və zavodlarda işlər başlansın;
 - 3) Mühasirəyi-əsgəriyyə yüngülləşdirilsin;
 - 4) Siyasi məhbuslar azad edilsin.
- Bu təklif Həmkarlar İttifaqı nümayəndəsi tərəfindən qəbul edilmişdir.

Petroqrada altında

Riqada nəşr olan “B. Z.” qəzetəsi xə-

bər verir ki, Finlandiya Hökuməti Petroqrada almağa müavinət etmək üçün hazır olduğunu Lloyd Corca xəbər vermişdir. Bu şərtlə ki, 300 milyon mark pul verilsin və mühimmati-hərbiyyə gətirilsin.

Kolçakın hücumu

Sülh Konfransına yaxın olan dairələr bu xəbərlə maraqlanmışlar ki, Kolçak İngiltərə və Amerika əsgərləri müavinəti ilə bolşeviklər əleyhinə böyük hücum keçmək niyyətindədir. Parisdə olan rus dairələri ümidvardırlar ki, bu hücum müvəffəqiyyətli olacaqdır.

Kömür qəhətliyi

Qışda Münhendə kömür qəhətliyi gözlənilir. Məktəblərin bir hissəsi qapanır, böyük sənəət [sənaye] müəssisələri dayanmışdır.

Xarkovda

General Kutepov böylə bir əmr vermişdir:

“Cinayətkarana təşviqat davam edir. Bolşeviklərin qalibyyətləri və tezliklə qayıtmaları haqqında şayiələr nəşr edilir. Böylə görünür ki, bolşeviklərdən bir çoxları azad qalıblar. Bu cür adamların tutulmasını əmr edirəm.”

Bolşeviklərin məlumatı-rəsmiyyəsi

(Teleqrafın ibtidası [əvvəli] alınmamışdır) Biz 1000 nəfər əsir alıb, həştad pulemyot və iki yüz araba qənimət almışıq. Porxovun 40 verstliyində vəqə dairəni atəşə basmışıq. Orada düşmənlərin xəndəkləri varmış. Maribenburq səmtində tufəng atışması ilə düşmənlərin həmləsini dəf etmişdik.

Voronej - Xəbər verilir ki, Rostov-Don-da kommunist firqəsi üzvləri əmələ arasında ciddi surətdə fəaliyyət göstərirlər. İki Kuban alayı Denikin komandasına itaət etməkdən imtina ilə xətti-hərbə getməmişlərdir.

Nauen - Alınan son xəbərlərə nəzərən Yuxarı Sileziyada kömür mədən əmələlərinin [fəhlələrinin] tətili get-gedə vüsətlənir. Şimdi tətill bütün kömür mədən dairələrinə keçmişdir. Belə ki, ümum mədənlərin yüzdə altmış faizi işləməyirlər.

Nauen - Ermənistan Cümhuriyyətinə mülhəq edilməsi [birləşdirilməsi] qət edilən Şərqi Anadoluda əhval gündən-günə kəskinləşir. Amerika divizyonu[nu] gəmilərə mindirmişlər ki, İstanbula göndərsinlər. Asiyayi-Suğrada [Anadoluda] olan Amerika nümayəndəsi tələb etmişdir ki, Asiyayi-Suğradan ingilis qoşunları çıxmasın.

“Forverts” bu məsələdən bəhs edərək deyir ki:

“Parisdə təntənəli surətdə vəd edilən sülhü camaata vermək avəzinə bir məmləkəti yenidən dəhşətlərə salıb zəif millətləri yenidən qanlı müharibələrə sövq edirlər.”

Norveç Sosialist Firqəsinin qərarı

Xristianiya [Oslo] - Norveç Sosialist Firqəsinin qurultayı bu gün qurtardı. Ən sol sosialistlərlə mötədil sosialistlər arasında olan ixtilaf rəf edilmişdir [aradan qaldırılmışdır].

Şura təşkili barəsində olan məsələ bu il təxirə salınmışdır. Hələlik bu məsələdən ötrü firqələr ayrılmağımlarsa da, fəqət ayrılacağı şübhəsizdir.

Konqre əksəriyyəti rəy vermişdir ki, Moskvada əqd edilən 3-cü Beynəlmiləl Qurultaya mülhəq olsunlar [qoşulsunlar].

Konqre bolşevik Rusiyanın abluka [blokada] edilməsinə qarşı protesto etmişdir. Konqre Norveç əməllərinə təklif edir ki, Rusiya, Finlanda əksinqilabçılara heç bir cəhətdən müavinət edilməsin. Leninə təbrik teleqrafı göndərilmişdir. Bu qərarlar verilərkən mötədil sosialistlər məclisdə isbatı-vücut [iştirak] etməmişlərdir.

* * *

Sızran - Xarkov şəhər teatrosunda polkovnik Sviderski mühazirə oxurkən camaatdan “Sən adam asan və cəlladsan” deyə qışqırmağa başlarlar. Dərhal bir dəstə afiserlər amfiteatroya hücum edib yeddi nəfəri tövqif [həbs] etmişlərdir. Bunların həpsi Divani-Hərbə [Hərbi məhkəməvə] verilir.

Lion – “Frankfurtski qəzetə”nin sözü-nə görə, hersoq İosif [Avqust] “korolevski prins” deyə sənədləri imza edir. Yeni hökumət təşkili üçün müttəhid [birləşmiş] hökumətlə olan danışıq müvəffəqiyyətli surətdə irəliləyir.

Moskva - Koreyanın istiqlalının elan edilməsi münasibətilə vaqe olan mitinqdə qərar qoyulmuşdur ki, Rusiyada və Sibiryada olan koreyalılar cəm edilib, yonları Koreyadan qovmaq üçün Sibiryaya sövq edilsinlər.

Kiyev - 14 avqustda olan Ukrayna müharibə əməliyyatı: Sarnı səmtində bizim hissələr Strelsk – Çudel xəttinə çəkilirlər.

Üç günlük müharibədən sonra bizim hissələr Rovnonu tərk etdilər, biz Dolbunovo mövqifini də tərk etdik. Vladimirets qəsəbəsi dairəsində düşmən təyyarələri bizə hücum etmişlərdir, lakin onları dəf etmişik.

Starokonstantinov səmtində Bazaliyanın 15 verstliyinə düşmənlər cəm olurlar. Bizim hissələr səngərlərini saxlayırlar. Həyə [eləcə də], hissələrimiz Dnepr limanındakı səngərlərini mühafizə edirlər.

Oçakov dairəsində düşmən gəmiləri Oçakovu bombardman etmişlərdir. Xerson dairəsində ingilis gəmiləri bizim gəmiləri atəşə tutmuşlardır. Düşmən hidroplanları vağzal dairəsini bombardman etmişdir, fəqət bizim toplarımız onları qovmuşdur.

Daxili cəbhədə - Xristinovka mövqifi [stansiyası] dairəsində bizim hissələr Petlyuranın müntəzəm dəstəsi və bandaları ilə müharibə edirlər. Mövqif əldən-ələ keçir. Razdelnaya mövqifi dairəsində neməslərin üsyanı tərk edilmişdir.

Kiyev - Çerniqov quberniyasında əksinqilab sui-qəsdı kəşf edilmişdir. Çerniqov şəhəri, Çerniqovski, Konotopski qəzalaları idareyi-əsgəriyyə [hərbi rejim] altında elan edilmişdir.

Bolşeviklərin məlumatı

Moskva - Avqust ayının 15-də olan müharibə xəbərləri. Şimal cəbhəsində Şimali Dvina səmtində Şimali Dvinanın hər iki tərəfində qızgın müharibə gedir.

Petrozavodsk və Olonets səmtində, Sundozero səmtində Sundozero ilə Samozero arasında bütün yerlər tərəfimizdən işğal edilmişdir.

Qərb cəbhəsində - Pskov dairəsində,

Proxorov dairəsində bizim cəbhələr şiddətli müharibə ilə Proxorovun 20 verstliyində bir neçə kəndləri işğal etdilər.

Vilen səmtində Vileykanın 45 verstliyində vaqe Borslav denilən yeri tərkləndik. Borisovka səmtində Borisovkanın 10 verstliyində vaqe yeni səngərlərə çəkildik.

Cənub cəbhədə Poltava səmtində bizim hissələr Xorol və Romodan mövqiflərini tərkləndilər.

Moskva – Axtır[ka] səmtində düşmənlərin təzyiqi altında biz Serovatka mövqifini tərkləndik.

Balaşov dairəsində - Balaşovun 50 verstliyində bizim hissələr müvəffəqiyyətlə yürüşlərində davam edirlər.

Krasnoyar səmtində bizim hissələr müharibə ilə Ters[a] xəttinə çıxdılar.

Orenburq səmtində bizim yürüşümüz bütün cəbhə boyu müvəffəqiyyətlə davam edir. Biz Donquzskoye mövqifini işğal etdik. Bu mövqif Orenburqun cənub cəhətinin 25 verstliyindədir.

Verxneuralsk dairəsində biz şərq tərəfə yürüşdə davam edirik.

Çelyabinsk dairəsində bizim qoşunlar hücumu müvəffəqiyyətlidir.

Kurqan dairəsində bizim pişdarlarımız [qabaqda gedən, avanqard hissələrimiz] Kurqana yaxınlaşmışlardır.

Kursk - Ağməsciddə (Simferopolda) şəhərin mərkəzində məşhur Türkiyə bolşeviki Mustafa Sübhi dabravollar tərəfindən asılmaqla edam edilmişdir. Sübhi 3-cü beynəlmiləl qurultayında iştirak etmişdir. Mustafa Sübhini dabravollar başaşağı asmışlardır. Tam 24 saat bu halda qalmışdır. Cənazəsi üstündə üç dildə böylə yazılmış imiş: “Bütün bolşeviklərlə biz böylə rəftar edəriz.”

Moskva - Kerjentsev “İzvestiya” qəzetəsində yazır:

“Kerenski Kabinəsində olan Bəhriyyə naziri [Vladimir İvanoviç] Lebedev Müttəfiqlərin Rusiya siyasətini tənqid edir. Özünün müttəfiq diplomatlarla müttəfiq işlədiyinə bir yekun verərək təsdiq edir ki, Müttəfiqlər Rusiyada nemeslərin əleyhinə cəbhə hazırlamaq bəhanəsi ilə Sibiryada və Rusiyada irticai qüvvələri bərpa etməyə çalışmışdır. Yalnız ən ciddi monarxistlər, müttəfiq diplomatları və çar generalları özlərinə istinadgah hesab etmişlərdir.”

Lebedev əlavə edir ki, müttəfiq diplomatlar həmişə vahid Rusiya iddiasında ikən, həqiqətdə isə Avropa Rusiyasını İngiltərə və Fransa nəfinə [xeyrinə], Sibiryayı da Yaponiya nəfinə bölmək siyasətini aparmışlardır.

Bu fəqərələri yazdıqdan sonra Kerjentsev deyir:

“Sağ eserlər öz səhvlərini gec başa düşmüşlərdir. Sağ esərlərin möhlik [təhlükəli] siyasətləri Rusiyada qara işlərini gördü. Rusiyanın sosial-etilafçıları hər kəsdən əvvəl Denikinə və Kolçaka müavinət etmişlərdir.”

Nyu-York iskələsində

Paris qəzetələrinə yazılır: Amerika bəhriyyunlarının [matroslarının] tətildən dolayı Nyu-York iskələsinə [limanına] 500-dən ziyadə paroxod cəmləmişdir. Atlantik dənizinin digər iskələlərində 700 paroxod cəmləmişdir ki, bunların ədədi getdikcə artır. İskələ qulluqçuları da tətildiklərinə paroxodları nə boşaltmaq, nə də yükləmək mümkün olmayır. Körpülərdə bir çox mallar vardır ki, bunların bir qismi tez xarab olan şeylərdir.

Xəlil paşanın qaçması

Gürcüstan Teleqraf Acenti avqustun 16-dan xəbər verir:

İngiltərə məlumatı.

Liöndan verilən xəbərlərə görə, neçə gün bundan əqdəm [qabaq] məşhur türk generallarından və “İttihad və Tərəqqi” firqəsinin ən fəal üzvlərindən olub neçə ay həbsdə qalmış Xəlil paşa həbsxanadan və İstanbuldan qaçmışdır. Onunla bərabər Yeni türklərdən Kiçik Tələt bəy dəxi qaçmışdır. Məlum olduğu üzrə Xəlil paşa sabiqdə 6-cı Türkiyə Ordusunun Baş Komandanı olub Qafqaz cəbhəsində, Beynənnəhreyndə müharibə əməliyyatında iştirak etmiş və Bakı türklər tərəfindən işğal edildikdə bir neçə gün burada qalaraq İstanbula getmişdi. Xəlil paşa Ənvər bəyin əmisidir.

QƏZETƏLƏRDƏN

“Hümmət” firqəsi

Rusiya Kəndli Firqəsinin Mərkəzi Komitəsi “Hümmət” kommunist firqəsinin davamına icazə vermişdir. Avqustun 2-də “Hümmət” firqəsinin Hacı-Tərxan komitəsi intixab edilmişdir [seçilmişdir]. Komitə heyətinə daxil olan bunlardır: Samurski, Tanrıqulov, katib Şahbazov.

Almaniyanın Şərq siyasəti

Fransa mətbuatı Almaniyanın əcnəbi siyasətində müşahidə edilən təzə cərəyana diqqət edir. Bu axır həftə alman qəzetələri Rusiya ilə yaxınlaşmağa dəvət edici məqalələr ilə doludur. Yeni Almaniya dan ötrü Rusiya ələlümdə ticarət və

sənəət [sənaye] bazarı olmaqla bərabər, onun gələcək siyasəti üçün bir alət olmalıdır. Almaniya öz mühacirlərini Şərqə və Balkana göndərib, bu siyasətdə davam edəcəkdir ki, bunu da Bismark qeyd etmişdir.

Bu münasibətlə Parisdə nəşr olan “Jurnal” qəzetəsi yazır ki, Rusiyada kifayət qədər neçə alman agentələri vardır. Bunlardan bir paraları hətta hökumət başında durmağa da imkan bulmuşlardır. Belə ki, Türküstanda xalq komissarlarının bir qədəri Vilhelmin təbəələrindəndirlər. Qəzetə axırda deyir ki, sülhün imza edilməsinə baxmayaraq, əqəllən [ən azı] təzə bir şəkildə də olsa müharibə davam edəcəkdir.

Dalmaçya sosialistləri

Dalmaçya sosialistlərinin Spalatoda olan konfransında – ki Sibirya sosialistləri də iştirak edirmiş – bir qətnamə qəbul edilmişdir. Bu qətnamədə konqre sırf xorvat və slavların milli ittihadının [birliyinin] lazım olduğunu etiraf [qəbul etməklə], fütqərayi-kasibənin [proletariatın] sinfi mübarizəsini[n] hər halda birinci növbədə qoyulmasını lazım hesab edir. Bununla bərabər qətnamədə bir maddə vardır ki, heç bir mətbəə mürəttibi Rusiya bolşevizmi əleyhinə bir şey düzməyib çap etməməlidir.

Qaib olmuş səyyahlar

Bir ay bundan əqdəm Pyatiqorskdan Elbrusa səyahətə gedən iki dəstə şagirdlər qaib olmuşlar. Bunlardan bir xəbər verən yoxdur.

İngilislərin getməsinə dair

İngilislər Bakıdan gedəndən sonra

şimdiki ştab rəisi polkovnik Klatterbakın təhti-nəzarəti ilə [nəzarəti altında] Bakıda bir dəstə ingilis nümayəndəsi qalacaqdır.

İngiltərədə tətıl

İngilis qəzetləri İngiltərədə olan ümumi tətili bolşeviklərin təsiri ədd [hesab] edirlər. Qəzetlərin yazmağına görə, axır anlarda qoşun kəndisini yetirməsəydi Liverpul şəhəri bolşeviklərin əlinə keçəcəkmiş.

Bolşeviklərin əleyhinə

Kolçak Lehistan [Polşa] ilə birləşib bolşeviklərin əleyhinə iş görmək xüsusunda müzakirə üçün Lehistana nümayəndə göndərmişdir.

TÜRKİYƏNİN SON MÜXTİRƏSİ

İstanbuldan Parisə əzimet edən [gedən] Türkiyə heyəti-mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti] Versal Sülh Konfransına mü-təəddid dəfələr müxtirə [yazılı xəbərdarlıq] və notalar verərək, Türkiyə hüququnu Konfransa tanıtdırmaq istəmiş, fəqət müsbət bir cavab alamamışlardır.

Heyəti-mürəxxəsə rəisi və hal-hazırda Türkiyə Sədr-əzəmi Damad Fərid paşa Versal Sülh Konfransına son dəfə bir müxtirə verərək Parisdən ayrılmışlardır.

Müxtirəyə cavab olaraq Fransa Baş vəkil [Baş naziri] və Sülh Konfransı rəisi müsyö Klemanso bir məktub yazmışdır. Gərək müxtirəni və gərəksə Klemanso-nun məktubunu siyasi bir vəsiqə olmaq etibarını ilə qəzetəmizə nəql edirik.

Fərid paşanın müxtirəsi:

“Əfəndilər!

Əgər milləti-Osmaniyyənin Avropa ilə Asiyanı qan və atəş içində boğan hərbin yeganə məsulu olduğuna qane olsaydım, bu məclisi-ali hüzurunda isbati-vü-cud etmək cəsarətini göstərməyəcəkdim. Bu müxtirədə verməyə məcbur olduğum izahat və təfsilat heç şübhəsiz ki, məzur görülməkdir [üzrlü sayılacaqdır]. Zira bu məsələdə cahən əfkari-ümumiyyəsi [ictimaiyyəti] hüzurunda ən müşəv-vəş [qarmaqarışiq] və ən ziyadə fəna təninimiş davanı müdafiə etmək nöqtəsi mövzu-bəhəsdir.

Hərbi-ümuminin bidayəti-infilaqında [Dünya müharibəsinin qopmasının başlanğıcında] vicdani-ümumi türklərə atf edilən cinayətlərdən dolayı qələyan və həyacəna düşmüşdü.

Bəşəriyyətin vicdanını əbədi bir hissi-xəşyət və fəcaətlə [dəhşət və faciə hissi ilə] doldurmuş olan bu cinayətlərin əhəmiyyətini kiçiltmək fikir və niyyətində bulunmadığım kimi, böyük faciə aktyorlarının məsuliyyətini də təxfifə [yüngülləşdirməyə] çalışmayacağam.

İstehdaf etdiyim [hədəflədiyim] qayə dəlalil və vəsaiqlə [dəlillər və sənədlərlə] bu məşum cinayətlərin həqiqi faillərini iradədən [göstərməkdən] ibarətdir.

Biz ətrafımızı mühit olan [əhatə edən] xüsumətin [düşmənciliyin] dərəcəyi-şiddəti haqqında xəyalata qapılmayırıq.

Biz surəti-qətiyyədə qane bulunuruz ki, fəci bir silsileyi-vəqayə Türkiyəni qeyri-müsaid rənglərlə göstərdi. Məmafih [bununla belə], həqiqət təzahür etdiyi kimi, mütəməddin millətləri, haqqımızda verilmiş olan hökm və qərarın bütlanı [batil olması] haqqında tənvir və irşad

edəcəkdir [məlumatlandıracaq və onlara doğru yolu göstərəcək].

Padşahın və millətin məlumatı olmasızın bir alman admiralı tərəfindən dərhəddə edilən hərbi məsuliyyətini, milləti-Osmaniyyə ilə Avropa hökumətlərinin halan mətni və mündəricatını bilmədikləri bir müahidəyi-xəfiyyə [gizli saziş] təqib etdi.

Bu etilaf [razılışma] Hökuməti-qeysəriyyə [Kayzer hökuməti] ilə 1913 sənəsinin bidayətində [əvvəlinə] bir zərbeyi-hökumət [hökumət çevrilişi] nəticəsi olaraq rə'si-kara [iş başına] gəlmiş olan ixtilalçı bir komitənin rüəzası [başçıları] arasında əqd edilmişdir [imzalanmışdır]. Bu xüsusda hökuməti-mətbuələri [vətəndaşı olduqları] hökumət ilə Fransa süfərası [səfirləri] arasında təati edilmiş [alınib-verilmiş] olan rəsmi teleqrafları şahid göstərirəm.

Hərbin ərafeyi-elanında [elan edilməsi ərafəsində] Rusiya ötdən bəri İstanbul üzərində bəslədiyi amal və ehtirasatı izhar etdi. Bu amal və etirasat millətə qəribül-vüqu [baş verməsi yaxın olan] bir təhlükə surətində göstərildi. Mirasi-əcdadı müdafiə etmək arzusu o zamandan etibarən mücadiləni birəhmanə və nomidənə [amandız və ümitsiz] bir hala ifrağ etdi [çevirdi]. Xəzineyi-vəsaiqimizi [sənəd xəzinəmizi, arxivimizi] məclisi-alinizin əmrinə amadə [hazır] bulundururuq. Bu vəsaiq [bu sənədlər] türk millətinin məsuliyyətini nəzərinizdə isbat edəcəkdir.

Digər vəqayeyi-fəciyəyə [faciəli hadisələrə] gəlincə, bir çox dəfələr Məclisi-Əyani-Osmanidə [Osmanlı Əyan Məclisində] vüqu bulan bəyanata ircayi-nəzər edirəm [nəzər salıram].

Türkiyə bir çox xristian vətəndaşları

ilə bərabər bir çox islam qardaşlarının da qətlinə ağladı. İttihad və Tərəqqi Cəmiyyəti xristianlara iqa edilən cinayət ilə iktifa etməyərək [işlənən cinayətlərlə kifayətlənməyərək] üç milyon müsəlmanı da məzbəhəyə [qəssabxanaya] sövq etdi. Yurdlarından qovulan bu bədbəxtlərin yüz minlərcəsi bu gün Anadolunun ortasında vəsaiti-həyat və məişətdən [yaşamaq və dolanışıq üçün lazım olan vasitələrdən] məhrum bir halda bulunur. Gərək müsəlman və gərək xristian; bir çox islam və xristian köylər və qəsəbələr tamamilən təxrib edilmişlərdir.

Anadolu bu gün vase [geniş] bir xarəbazardan başqa bir şey deyildir.

Hökuməti-hazirə dirayət və kəyasətinə [bilik-bacarığına və uzaqqörənliyinə] rəğmən, bu müsibətin nətəyic və təsiratını [nəticələrini və təsirlərini] təsbit edəcək bir halda deyildir. Məhəllində [yerində] icra ediləcək təhqiqat bu bəyanatımı təyiddə tövsiq edəcəkdir [doğruluğunu sənədlərlə sübut edəcəkdir].

Məməfih cəbr və təzyiqin haqqa qarşı qolaylıqla qabili-tətbiq olduğu dəqiqələrdə belə türk milləti hakimiyyəti altına vəz edilmiş [verilmiş] olan xristian vətəndaşlarının həyatına, namusuna və qəvanini-müqəddəsəyə [müqəddəs qanunlara] daima hörmət və riayət göstərmişdir.

Binəənileyh [ona görə], türk millətini, kəndisini fəna bir surətdə göstərən yeganə bir dövrəyə nəzərən tədqiq və mühakimə edəcəyi yerdə, mazisi [keçmiş] nöqtəyi-nəzərində tədqiq etmək daha müsib [səhvsiz] və doğru bir hərəkət olacaqdır.

Türk ixtilalçılarının manevrələri və prinsipləri nə olursa olsun, rus ixtilalçıları

tərəfindən təqib və tətbiq edilən əsasat [prinsiplər] xilafına olaraq, cəmiyyətin əsasatını təsbit etmək qayeyi-yeganəsini istihdaf edir. Avropa ilə Amerika naməhdud fədakarıqlar bahasına olaraq, Etilaf [Antanta] dövlətlərinə qarşı nifrət və xüsumətləri [düşmənçilikləri] o zamankı türklərin təzzi-hərəkətindən pək az fərqli bulunan slav millətini qurtarmağa çalışırlar.

Bu iki millət sükuta icbar [məcbur] edilmişlər və milləti naməsbuq [görünməmiş] bir zülüm və istibdadla fəlcə uğratmışlardır [iflic etmişlər]. İttihad və Tərəqqinin təhti-təhəkkümündə [hökmü altında] bulunmuş olan türklər terrorizm idarəsi altında bulunan ruslar kimi eyni vəziyətdə bulunurlar. Binaənileyh türklər də cahanın tale və müqəddəratını əllərində bulunduran millətlər tərəfindən eyni müzahirət [kömək] və məhəbbətə müstəhəqq [layiq] bulunurlar.

İstanbulda cərəyan edən ittihadçılığın böyük mühakiməsi İttihad və Tərəqqi rüəsasının Türkiyənin hərba surəti-düxulundakı [müharibəyə girməsindəki] və dörd sənə zərfində cərəyan etmiş olan vəqayeyi-əlimədəki [kədarli hadisələrdəki] məsuliyətlərini isbat etdi. Bu surətlə cahanı-mütəməddinənin [mədəni dünyanın] ənzarı [gözləri] önündə iadəyi-etibar və heysiyyət etmiş [etibar və heysiyyətini özünə qaytarmış] olan Osmanlı milləti, istiqbalda [gələcəkdə] bütün qüvvətlərini Cəmiyyəti-Miləldə [Millətlər Cəmiyyətində] nafe [faydalı] bir üzv ola bilmək üçün mütəmədi və hərsi [mədəni] bir qeyrətə həsr və vəqf edəcəkdir.

Türk milləti şimal-şərqi hüdudlarında hökm sürən mübhəmiyyət yerinə, bir

dövreyi-nizam və sükutun iqamə ediləcəyini [meydana gətiriləcəyini] ümid edir.

Bundan başqa işğal edilmiş olan ərazinin təxliyəsini də tələb edir. İşğali-əcnəbi İzmirdə əlim nəticələr tövliid etmiş [doğurmuş] və orada müdafiəsiz ünsüri-islama qarşı bir çox məzalim [zülümlər] iqa edilmişdir.

Türk milləti son dörd sənə zərfində ən məhdud hüduda irca edilmiş [qaytarılmış; sıxışdırılmış] olan Osmanlı imperatorluğunun hərbdən əvvəlki statiko əsası dairəsində təməmiyyəti-mülkiyyəsinin [ərazi bütövlüyünün] mühafizəsini də tələb edir.

Ən nəhayət, Osmanlı milləti Trakiyada ünsiri-islamın əksəriyyəti-qahirəyi haiz bulunduğu [böyük əksəriyyəti təşkil etdiyi] Ədirnənin qərb və şimalı ilə paytaxtın əmri-müdafiəsini [müdafiə işini] mümkün qılacaq xətti-hüdudun kəndinə bəxş edilməsinə təmənni edir.

Bu mətalib [tələblər], mütərikənin mü-nəqid olduğu [atəşkəsin bağlandığı] Vilsonun on dörd prinsipinə tamamən təvəfütüq edir [uyğun gəlir].

Digər tərəfdən, Osmanlı imperatorluğunun yeni bir müqasiməsi [bölüşdürülməsi] Şərqdə müvazinəni alt-üst edəcəkdir. Toros silsiləsi bir təhdid [hüdud] xəttindən başqa bir şey deyildir. Bəhri-Səfidən Bəhri-Əhmərə [Aralıq dənizindən Qırmızı dənizə] qədər bu dağların mavərəsində kain olan [arxasında yerləşən] bütün məmləkətlər milliyət prinsipindən daha dərin rəbitələrlə İstanbula bağlı bulunurlar. Torosun iki tərəfində birindən fərqli bir lisan qonuşursa da, eyni məfkurələr, eyni hissiyyət, eyni mənafeyi-maddiyyə və mənəviyyə bu həvali [bu ətraf, bu yerlər] əhalisini İstanbula bağlayır. Bu kəsif

kütlənin hali-infisal və iğbirara ilqası [tərk edilmiş və incidilmiş bir vəziyyətdə qoyulması] Şərqdə sülh və sükunu təhlükəyə düşürəcəkdir. İraqı-bəşərin mühüm bir kütləsini təşkil edən üç yüz milyon müsəlmanın müvafiqət və təsvibi istehsal edilmədən [razılığı və icazəsi əldə edilmədən] əvvəl arayı-ümumiyyəyə [xalqın rəyinə, referendumu] müraciət də məsələni həll edər.”

Paris Sülh Konfransı rəisindən Osmanlı heyəti-mürəxxəsəsinə göndərilən məktubun tərcüməsidir:

“Düvəli-mötəlifə [Antanta dövlətləri] Osmanlı heyəti-mürəxxəsəsinə Sülh Konfransına vaqə olan bəyanatdan dolayı təşəkkür edir. Bəyanati-məzkur [deyilən bəyanat] layiq olduğu vəchlə [surətdə] əhəmiyyətlə nəzəri-etibara alınmış olduğu kimi, bə'dəma dəxi [bundan sonra da] alınmaqda bərdavam olacaqdır.

İşbu bəyanat Dövləti-Osmaniyyə mənafeyindən maəda [başqa], düvəli-sairə [digər dövlətlərin] mənafeyinə dəxi təmas eyləməkdə bulunduğundan, beynəd-düvəli bir taqım məsail tövliid eyləməkdədir [bəzi dövlətlərarası problemlər meydana çıxmaqdadır] ki, bunlar haqqında vəhlətən [ani surətdə] bir qərar ittixazı [qərar qəbul edilməsi] məəttəəssüf [təəssüf ki], qabil deyildir.

Hər nə qədər Məclis, müqərrəratı-qətiyyəyi-sülhiyyənin [qəti sülh qərarlarının] həll və fəslinə [nəticələnməsinə] ziyadəsi ilə xahişkar bulunur və vəziyyəti-hazirənin tövliid etməkdə [yaratmaqda] olduğu qərarəsizliğin müntic olacağı [meydana gətirəcəyi] məhaziri [təhlükələri] tamamən təqdir edirsə [nəzərə alırsa, qiymətləndirirsə] də, məsələnin ətrafı ilə tədqiq və

tənviri [işıqlandırılması] nəticəsində bir müddət daha təəxxürün [gecikmənin] qeyri-qabili-ixtiyar olduğuna yəqin hasil olmuşdur.

Binaənileyhi-zalik [buna görə], Dövləti-Aliyyənin [Osmanlı dövlətinin] Fransaya ezamını tələb eyləmiş olduğu heyəti-mürəxxəsənin vəziyyəti-hazirə qarşısında bundan ziyadə Parisdə təvəqqüf və iqa-mətlərindən [gözləməsində və qalmasında] bir səməərə hüsulu məlhuz bulunmamaqdadır [gözlənilməməkdədir].

Məmafih [bununla belə], bu xüsusda təkrar təatiyi-əfkarın [fikir mübadiləsinin] mövcubi-möhsünat olacağı [faydalı olacağı] hiss və təqdir olunduğu surətdə, qayeyi-mətlubənin surəti-səriyyə və münasibədə istehsalı [arzu edilən qayənin sürətli və münasib bir surətdə əldə edilməsi] üçün hökuməti-səniyyə [uca hökumət] ilə ən müvafiq tərzdə yenidən təsisi-irtibat ediləcəkdir [əlaqəyə keçəcəkdir].”

İTALİYA VƏ ŞƏRQ

İtaliyanın Fiume məsələsində etmiş olduğu güzəştlərə əvəz olaraq başqa yerlərdən təvizat [əvəz; kompensasiya] verilməsi barəsində Sen-Bris “Jurnal”da məsələ qaldıraraq deyir ki:

“İtaliyanın bu güzəşti Sonnininonun heç bir güzəştdə bulunmaq istəməyərək London müahidənaməsi [sazişi] qərarını[n] tətbiq edilməsi yolunda təkidatda bulunmasından Fransa mənafeyi üçün əlverişli olacaqdır.

Böyük səhvlərindən dolayı baş tuta bilməmiş Sonnino siyasəti bizim üçün şu

əhəmiyyəti-məxsusəni haizdir [xüsusi əhəmiyyəti daşıyır] ki, o, İtaliyanın Adriatik dənizi dairəsində olan məntəqeyi-nüfuzunu təkmil edir. Bu dəniz bizim nüfuzumuz dairəsinin xaricindədir. Qətnamə bizi ancaq Avropa müvazinasına və gələcək beynəlmiləl etilafa [razılışmaya] təsir edə biləcəyi dərəcəsində maraqlandırmışdır.

Nitti və Tittoni siyasəti İtaliyanı hazırkı vəziyyətdən çıxararaq cahan mənafeyinə də iştirak etmək yoluna sövq edir. O, Adriatik dənizi xaricində böylə daireyi-nüfuz arayır ki, onun İtaliya Fiumesindən olmasa da, slavyan Dalmaçyasından keçməsinə əvəz ola biləcəkdir. Bu yerləri o nerədə bulacaqdır.

Afrikada? Tunis ilə Trablus [Tripoli] xətti arasında olan dəyişikliklərdən, Somalidə əldə edəcəyi yerlər İtaliyanı sakit və qane etməyəcəkdir. İtalyanlar Trablusun cənub cəhətində, yəni Tibest[i] və Borkuya gözlərini tikmişlərdir. Amma bu yerlər bizim Mərkəzi Afrika tikilimizin – hələ Tibest[i]də olan dünyanın ən böyük mis mədənləri nəzərə almayaraq – axırıncı daş[i] yerindədir. Və sonra italyanlar Cənubi Qırımızı dənizdə iskəlalərə sahib olmaq xəyalındadırlar. Biz bu Həbəşistan ilə əlaqəmizə xidmət edən yerdən və Madaqaskar və Əqsayi-Şərq [Uzaq Şərq] dəniz yolunda yeganə liman olan bu nöqtədən vaz keçə biləmiyiz?

Şimdi qalır Şərq. Burada da İtaliyanın geniş planı vardır. İtaliya nəinki yalnız Adalyanı [Antalyanı], hətta Herakleya dəxi daxil olmaq üzrə bütün Vəsəti [Mərkəzi] və Şimali Anadoluya da əl uzadır. İtaliyanın bu tələblərinin hətta az bir qisminə əməl edilsə belə, Türkiyənin təqsimi təəyyünü [bölməsinin meydana gəl-

məsi] Kiçik Asiyada yeni Balkanlar əmələ gətirilməsi və milli rəqabətlər çıxmasını mövcib olar.

Məsələnin əsl əhəmiyyəti burasındadır ki, İtaliyanın Şərq planı bəzi Amerika dairələrində hüsn-təvəccöhlə qarşılanır və İngiltərə ona açıqdan-açığa müzahirət [yardım] edir. İngiltərə siyasətinin əsas ideyası budur ki, Asiyayi-Osmanidə öylə bir vəziyyət əmələ gətirilsin ki, Rusiyanın yenidən istilaculuğuna ən artıq mümaniət [maneçilik] təşkil edə bilsin.

Fransanın bu oyunda iştirak etmək üçün heç bir haqqı olmadığını iddia etmək faydasızdır. Fəqət, böylə olan surətdə də Şərq şahmat taxtası üzərində böyük bir müşkülət çıxır. Fransa mənafeyi ilə İtaliyanın yeni siyasətini nasıl birləşdirmək? Bu məsələdə göz yummaq faydasızdır. Maneələri ancaq açıq gözlə baxdıqda rəf və dəf etmək [aradan qaldırmaq və uzaqlaşdırmaq] olar.”

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Hərbiyyə nazirinin Azərbaycan ordusu zabitanı və məmurinin [məmurların] məvacibləri haqqındakı təqriri [rəsmi yazılı müraciəti] istemasından [dinlənildik-dən] sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

Qanun layihəsi təsvilə [bəyənilməklə], təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Hərbiyyə nazirinin Bakıda xüsusi komandanlıq idarəsi təsis haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Hərbiyyə nazirinin doktor Kotsevin ailəsinə maaş təyin haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Pensiya qanun layihəsi təsdiqinədək Xankəndi milli xəstəxanası doktoru Kotsevin ailəsinə ayda min manat maaş təyin etməli.

- Hərbiyyə nazirinin sabiq Müsəlman Korpusu xidmətçisi Dəllər kəndi sakini Fətəli Fətəli oğlunun ailəsinə maaş təyini haqqındakı təqririndən sonra qət edilmişdir:

Hərbiyyə Nəzarəti parasından məzkur [deyilən] ailəyə min manat verilməsi tapşırılsın.

- Hərbiyyə nazirinin sabiq Müsəlman Korpusu xidmətçisi Biləcəri kəndi əhli, gəncəli Məhəmməd Saleh oğluna maddi müavinət haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Hərbiyyə Nəzarəti parasından məz-kura 5000 manat verilməsi tapşırılsın.

- Hərbiyyə nazirinin ərkani-hərb [qə-rəgah] növbətçi generalının və ərkani-hərb kvartirmeysterinin və hərbi xəritə şöbəsi müdirinin maaş və hüququnun firqə [diviziya] komandanı maaş və hüququ ilə müsəviləşdirilməsi və növbəçi generalın idarəsi xidmətçilərinin hesabı artırılması haqqındakı təqriri istemasından sonra qət edilmişdir:

Qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılmışdır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Hökumətin, məhəllində [yerində] qaçqınların əhvalını təhqiq üçün təşəkkül tapacaq, mərkəzi və şöbə[ər]i məhəllərinədə olacaq komiyaon haqqındakı qərardından sonra Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] bütün nahiyyə müfəttişlərinə müraciətən elam etmişdir [bildirmişdir] ki, həman komiyaonlara daxil olaraq vaxtli-vaxtında mü-təmadiyyə fəaliyyə təhqiqində Nəzarətə məlumat təqdim etməlidirlər.

- Gəncə Nahiyyə Müfəttişliyinin ricası nəticəsi olaraq Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti müfəttişliyə müsəlman yetimləri üçün əl işləri kurslarına lazım olacaq alətlərin alınmasına icazə vermişdir.

- Ərazi və Dövləti Əmlak naziri Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Gəncə yaxınlığında olan Vorontsovkaya çəkilyək kəhrizin məsarifatını [xərclərini] azaltmaq üçün İrəvan quberniyası qaçqınlarından istifadə etmək lazımdır. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti işbu iş ciddi baxdığı üçün Şamaxı və Gəncə nahiyyə müfəttişlərinə lazımi tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

- Neft və Mədəniyyə [mədən] məhəllələrinin Müştərək İttifaqı, surəti Baş Məsai [Əmək] Müfəttişliyinə və Məclisi-Məbusanın Sosialist fraksiyonuna olmaq üzrə Məsai Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, sabiq Eyzensmidt mərmizavodu və bolt zavodu fəhlələrinin tətili

16 gündür ki, davam etməkdədir. Həlbuki, bu vaxtadək müdiriyyət ittifaqla heç bir müzakirata girişmək təşəbbüsətində olmamaqla fəqət [sadəcə] fəhlələri əzl [işdən kənar] etmək və tətıl başçıları Cümhuriyyətdən nəfy [sürgün] etməklə təhdid edir. Fəhlələrin bir neçə nəfəri tövqif [həbs] edilmişdir. İttifaq rica etmişdir ki, iqtisadi tətıl ilə böylə mübarizənin önü alınmaqla, müzakirətlə işə xitam verilsin.

İRƏVAN QUBERNİYASINDA “MÜSƏLMANISTAN”

1

İrəvan quberniyasının cənubi və cənub-şərqi tərəfi Araz boyu ilə başdan-başa uzanmış müsəlman kəndlərindən, ictimalarından, uyezdlərindən ibarətdir.

Bu uyezdlərin camaatı isə, ümumiyyətlə türk əhalidən ibarətdir.

Aralarında az miqdarda kürd və erməni ünsürləri bulunmaqdadır.

Məzkur [deyilən] müsəlman-türk mahalları İrəvan quberniyasında Araz boyu ilə bu vəchlə uzanmışlardır:

1) İrəvandan çıxdıqda Zəngibasar mahalı başlanır. Zəngi çayının suvarması ilə adlanan bu mahal 30-40 para müsəlman kəndlərindən ibarət olmaqla, bütün mahalda ancaq 3-5 erməni kəndi vardır. Mahalın türklərdən ibarət yerli əhalisi tamamilə əkinçidirlər. Torpaqları sulu olduğundan artıq miqdarda çəltik (düyü) məhsulu bitirməkdədirlər. Buğda, pambıq, üzüm çəltiyə nisbətən az olur. Yerli

türklər bu mahalda bostançılığı da çox irəlilətmişlərdir. İrəvanın qovun-qarpızını ən çox bu mahalın türkləri hüsula gətirməkdədirlər.

Mahalın mərkəzi min evli müsəlman türklərdən ibarət Uluxanlı kəndidir ki, Culfa-Tiflis dəmiryolu üstündə vaqə böyük mövqiflərdən [stansiyalardan] birisidir. Son hadisələr olmasaydı əhəmiyyəti-mövqəsinə görə Uluxanlı kəndi 15 verst kənarında olan İrəvan şəhərini batıl edəcəkdi. Uluxanlıdan İrəvana ancaq 15 verstlik bir dəmiryol xətti ayrılıb getməkdədir.

Zəngibasar türkləri əkin becərməkdə və pul qazanmaqda olduqca məharət sahibidirlər, cürətlidirlər, gözüaçıqdırlar. Əkinlərinin bərəkəti və fəaliyyətləri sayəsində son illərdə Zəngibasar türkləri arasında bir neçə milyoner əkinçilər dəxi vücuda gəlmiş idi.

2) Zəngibasar mahalının yanı başında qərb tərəfdə böyük Sürməli mahalı vardır [yerləşir]. Sürməli mahalı 230 para müsəlman-türk kəndlərini havidir [ehtiva edir]. Bütün mahalda ancaq 22-24 para erməni kəndi olduğu kimi, bir qədər də kürd qəbilələri sakini mövcuddurlar.

Sürməli mahalı cənub tərəfdən Osmanlı məmləkətinin Bayəzid hissəsi ilə həmhüddü olduğu kimi, cənub-şərq tərəfdən də İranın Maku xanlığı ilə yanaşdır. Məşhur Böyük və Kiçik Ararat dağları bu sərhədlərə fasilə verməkdədir.

Sürməli mahalının mərkəzi İğdir qəsəbəsidir. Sürməli mahalı İğdir vasitəsi ilə cənub tərəfdən Bayəzidə qədər olan şosesi ilə Osmanlı məmləkəti ilə əlaqə peyda etdiyi kimi, qərb tərəfdən olan şosesi ilə də Qulp məşhur duz mədəni[ni] keçə-

rək Kağızman və Qars ilə rəbitədə bulunmaqdadır.

Sürməlinin şərq tərəfi Aralıq ictimasıdır. Buranın camaatı isə türk və kürdlərdən ibarətdir. Aralıq ictiması Arazdan keçmək vasitəsilə Şəhur mahalı ilə və dağ yolu ilə də Maku xanlığı ilə münasibət peyda edə bilir.

Sürməli mahalı Mərgiz kəndində Araz üstündə olan körpü vasitəsilə Zəngibasar mahalı ilə bitişməkdədir.

Sürməlinin şərq hissəsi olan Aralıq ictiması 14 para türk və kürd kəndlərindən ibarət olmaqla xüsusi bir ictima təşkil etməkdədir. Aralıq və Vedibasar mahalı ilə üz üzədir. Aradan cari olan [axan] Araz çayı bunları bir-birindən ayırır.

Böyük və zəngin duz mədəni ilə məşhur olan Qulp dəxi Sürməli mahalına daxildir.

Sürməli mahalının məhsulatu Qulp duzu və məhəlli qoyunların yunu olmaqla bərabər, külliyyətli surətdə pambıq, buğda, düyü, üzüm hər qisim meyvəcat, bostan və qeyrədir.

Sürməli torpağı olduqca məhsuldar və münbitdir. Küncüd (çətənə), iydə və əmsalı bol-bol hasil olmaqdadır.

Kür çayı boyunda yaşayan türklər türk qövmünün Qarapapaq denilən soyundan olduqları kimi Araz çayı boyunda yaşamaqda olan türklər də həman Qarapapaq türk cinsindəndirlər. Türk dilinin “zilaflaşmış” [işlək; oturuşmuş] ən sağlam sözlərini bu yerlərin türkləri arasında eşitmək olar.

3) Zəngibasarın cənub-şərqi tərəfində Araz boyu ilə Gərnibasar və Vedibasar mahalları uzanmışdır. Gərn çayı Gərnibasarı, Vədi çayı da Vedibasarı suvar-

maqla mahalları da öz adları ilə adlandırmaqdadırlar. Gərnibasar mahalı 40-50 para müsəlman-türk kəndlərindən ibarətdir. Bu mahalda erməni-müsəlman qarışıqdır.

Mahalın mərkəzi Qəmərli qəsəbəsidir. Konyak zavodları ilə məşhurdur. Qəmərli qəsəbəsi son vaxt sabiq Araz-Türk Cümhuriyyətinin paytaxtı idi.

Gərnibasardan sonra Vedibasar mahalıdır ki, 40-a qədər müsəlman-türk kəndlərindən ibarətdir. İçlərində ancaq 2-3 erməni kəndi vardır. Məhsulatu buğda, arpa, pambıq, düyü, üzüm, meyvə və bostandır. Buranın camaatı coşqun qanlı, namuskar türk cinsidir. Azad yaşamağa mail və zülümkarlara intiqam bəsləyəndirlər. Qəsbkarlıq niyyəti ilə kəndi tərəflərinə uzanmış hazırkı erməni hökumətinin qanlı əllərini dəfələrlə kəsib qısaltmağa müvəffəq olmuş qeyrətli cəngavər camaatdırlar.

Araz boyu Qarapapaq türkləri arasında qədimdən bəri bir adət vardır. Bunlar bir məsələ haqqında əhdnamə bağladığı vaxt, yazı bilənləri yazı ilə imzaladırlar, yazı bilməyənləri barmağını mürəkkəbə batıraraq əhdnaməni barmaqlarıyla möhürlərlər. Artıq ölmək var, sözdən dönmək yoxdur. Bir türkü öldürməyincə, barmağının möhürü ilə təsdiq etdiyi sözü inkar etməz. Araz boyu türkünün sağlam qanlı qalanı, indi də birinə söz verdimi, öldürsələr də sözündən dönməz.

Mahalın böyük kəndləri və mərkəzi Böyük Vədi, Dəvəli və Sədərəkdir. Dəvəli kəndinin sakinləri Qarabağ xanı İbrahim xanın zamanında Qarabağda peyda olan şiddətli bir qəhətlik nəticəsində Cavanşir elindən ayrılıb getmiş olan türklərdir.

4) Vedibasər mahalının üst tərəf yan dağlarında Milli dərəsi denilməklə məşhur olan 40-50 para müsəlman-türk kəndləri mövcuddur. Bunun da yanı başında Şərurə tərəf genə dağlar arasında olmaq üzrə meşəliklərdən ibarət Cığın dərəsi deyilən 40-45 para müsəlman-türk kəndləri vardır. Aralarında erməni kəndi yoxdur. Kəffətən [tamamən] müsəlman və türkdürlər. Eyni dil və eyni irqə mənsubdurlar.

5) Vedibasər Milli və Cığın dərələrindən sonra şərq-cənubidə vəqə böyük müsəlmanlıqdan ibarət Şərur mahalı vəqədir ki, ən azı 200 para müsəlman-türk kəndlərindən ibarətdir. İçlərində 1-2 erməni kəndi vardır.

Şərur mahalının torpağı olduqca məhsulavərdir [məhsuldardır]. Şərurun buğdası, pambığı məşhurdur. Pambıq, buğda, arpa, düyü, üzüm ümdə məhsullarındandır. Şərurun pambığı Qafqazdan başqa Avropa bazarlarında da özünə mövqə qazanmışdır. Şərurun buğdası olmasa, İrəvan şəhərini aclıq basar. Demək olar ki, İrəvan quberniyasının yarı hissəsi müqabilində Şərurda buğda hasil olmaqdadır. Şərurun buğdası İrəvan quberniyasının əksərini doyurmaqdadır.

Şərur mahalının şimal tərəfi Dərə Alağöz mahalıdır. Bu mahalda əksəriyyət ermənilərdədir. Aralarında ancaq 20-30 para müsəlman-türk kəndi mövcuddur. Dərə Alağöz mahalı şərq cəhətdən Qarabağın Zəngəzur hissəsi ilə yanaşdır. Şimal tərəfdən isə Göyçə gölünə, Novobayəzid mahalına müttəsildir [birləşir].

Şərur mahalının mərkəzi Baş Noraşendir. Məşhur qəsəbəsi Yengicədir – bazarıdır, ticarət məhəllidir. İranın Təbriz, Urmu ticarəti ilə əlaqədardır.

Şərurun iki dağ arasında vəqə yolundan, qədim şose və indi dəmiryol keçməkdədir.

“Qurd Ağzı” və “Şərur Dəhnəsi” denilməklə, bir çox vüquati [hadisələri] ilə məşhur və sövqülceyş [strateji] nöqtəyindən əhəmiyyəti artıq olan yer, işlə Şərurun bu dağarası olan yoludur, mühitidir.

Hazırkı Erməni Hökumətinin müntəzəm və müsəlləh qoşunlarını Şərur türkləri dəfələrlə bu Dəhnə ətrafında püs-kürdüb pərişan etmişlərdir.

Şərur mahalı dəmiryol vasitəsilə bir tərəfdən İrəvanla, digər tərəfdən Naxçıvan, Culfa və İran ilə əlaqədardır. Bu yerlərin türkləri yaxşı və münzəm [intizamlı], sədaqətli, qeyrətli əl ilə idarə olunarsa, bunlardan hər qisim istifadə etmək mümkündür.

Camaatın səfədilliyi və mehmannəvazlığı o qədər artıqdır ki, Rusiyadan gəlmiş bir rus Şatkir Şərurda torpaq məhsulati ilə milyonlara malik olmuşdur.

6) Şərur mahalından sonra cənub-şərqi tərəfdə böyük Naxçıvan mahalı vəqədir. Ordubad və həvalisi də [ətrafı da] bu mahala daxildir. Culfa dəxi bu mahalın dairəsi içindədir. Yerli əhali kəffətən [bütövlükdə] müsəlman türklərdən ibarətdir. Aralarında ancaq 10-20 faizə qədəri ermənidir.

Naxçıvan mahalının cənub hissəsi ilə Ordubad və ətrafında yaşayan türklər İran Azərbaycanında yaşayan türklər kimi türk qövminün Ural-Altay cinsinə mənsubdurlar.

Ordubadın meyvə məhsulati məşhur olduğu kimi, Naxçıvanın ağ və dadlı zəngin “duzlağı” da məşhurdur.

Ordubad-Naxçıvan dağlarında bir çox maddən əlamətləri görünməkdədir. Dağların nəbatatdan ari [ot bitməyən] hissələri, havi olduqları [ehtiva etdikləri] maddən torpaqlarının dürlü-dürlü lətif rəngləri ilə bəzəkli bir kukla kimi nəzərləri cəlb etməkdədir. Torpaq burada da məhsulavərdir. Pambıq, buğda, arpa, üzüm, bostan və qeyri meyvələr hasil olmaqdadır.

Naxçıvanın Culfa mövqifi son ümumi müharibə hadisələri mane olmasaydı, ticarət mövqeyi olmaqla Qafqazın Bakı, Batum dəniz iskəlləri kimi, dəmiryol iskəlləri olaraq birinciliyi qazanacaqdı. Culfa bu əhəmiyyətini genə itirməmişdir. Azərbaycanın Ələt-Culfa dəmiryolu tamam olub qurtarsa, Culfa genə eyni mövqeyi-ticarətini işğal edə biləcəkdir.

İştə, İrəvan quberniyasının cənub-qərb və şərq tərəf hissəsində vaqə Qulp, Sürməli, Zəngibasar, Vedibasar, Gərnibasar, Aralıq, Şərur, Naxçıvan, Ordubad mahallarından ibarət torpaqları yan-yanə, müttəsəl bir silsilə təşkil edərək müctəmə [birləşmiş] bir “Müsəlmanistan” vücudə gətirməkdədirlər. Bu “Müsəlmanistan”ın həmirq, həmlisan türkləri isə ümumiyyətcə əkinçi, kəndçi, zəhmətkeş olaraq yarım milyona qədər nüfusa [əhaliyə] malikdirlər.

İştə, bir dilə, bir irqə, bir torpağa malik olan yarım milyonluq böylə bir demokrat kütləsi özlərində hər cəhətdən haqq və ixtiyar tapırlar.

Bu haqq və ixtiyar sayəsində də torpaqlarını “Müsəlmanistan” adlandırmağa coğrafi, topoqrafi, tarixi, etnoqrafi nöqtəyi-nəzərdən haqlı görürlər.

M. B.

Balaca felyeton

TƏƏCCÜB EDİRƏM

Mən bəzi şeylərə çox təəccüb edirəm və nə qədər çalışıram, hər kəsdən soruşuram mənə başa salan olmur. Hamıya məlumdur ki, insan caizül-xətadır, yəni hər adam səhv və xəta edə bilər. Daha bundan ötrü adamı öldürməzlər ki! Hələ mən bilən, bir adam səhv edəndə o biriləri gərək çalışıb onun xətasını düzəltsinlər, nəinki gəlib yaxasından yarışsınlar ki, sən nə üçün xəta etdin?

Məsələn, Verxni-Naqornı küçənin məhəllə komissiyası səhv edib yazıb ki, filankəsin Manaf adlı da bir qardaşı var. Əx-zi-Əsgər [Hərbi Çağırış] İdarəsi də gedib Manafın böyük qardaşını tutub dama salıb ki, qardaşın əsgərlikdən qaçıbdır, onu təslim et, səni bura[xa]q.

Bu da gəlib cəza-fəza edir [atılıb-düşür, haray-həşir salır] ki, nə üçün belə yazırlar. Amma mən bilən burada heç cəza-fəza lazım deyil. Nə eybi var, Manaf adlı qardaşın yoxdursa, anana tapşır təzə bir Manaf doğurub versin. Təəccüb burasıdır ki, anası gəlib ağlayır ki, ərim bir ildir ölübdür, daha təzədən Manaf tapa bilmərəm.

Digər bir misal.

Yenə həman komissiya götürüb yazıb ki, bizim qonşuda filankəsin 3 oğlu var. Gəlib saçını yolmaq hədəsi ilə 3 oğlunu istəyirlər. Tutmalını tutublar, gedib.

Sonra komissiya “görüb ki” bir balaca səhv olubdur. Götürüb şəhadətnamə verib ki, balam, mən səhv etmişəm, əsgərliyə alınan adam 7 baş külfətin yeganə çörək gətirənidir.

İndi, doğrudur, o şəhadətnamənin

bahasına bir qəpik verilməz. Amma mənim sözüüm burasında deyil, sözüüm budur ki, bütün külfət gedib şikayət edirlər ki, sən nə üçün belə səhv etdin, xəta işlədin? Nə bilim, bizim başımızı kəsədin?

Mən buna da təəccüb edirəm.

Əvvəla nə olar, insan səhv edər. Daha bundan ötrü gedib xalqın qapısının dabanını çıxartmaq lazım gəlməz. Saniyə [ikincisi] də, nə eybi var, bir səhvdir edibdir. Bir komandır demişkən, qoy sən külfətin qırılısın, batsın, tək millət irəli getsin.

Bunların hamısı yola gedər, amma bir məsələyə lap təəccüb edirəm.

Hamınıza məlumdur ki, bu saat biçin qurtarıb, xırmanın lap şirin vaxtıdır. İndi lazımdır ki, hamı xırman üstündə olub taxılını döydürsün. Bunu da bilirsiniz ki, bu saat taxıl qızıldan yaxşıdır. Heç də insaf deyil ki, kişinin taxılı tayada qalsın, oğul-uşaq döydürsün, özü də gəlib Bakıda otursun. Bu isti, bu rahatsızlıq içində Bakıda həlak olsun. Nə var, nə var, sən Məclisi-Məbusan üzvüsən, gərək Parlamanada olasan.

Təəccüb edirəm ki, o məbuslar burada olmasalar, Məclisi-Məbusanın işləri getməzmi ki, bu saat onların gəlmələrini tələb edirlər. Nə eybi var, çox da ki, deputatdır, bu, öz yerində, o da öz yerində.

Paxıl ki deyilsən, sən burada qanunlarını müzakirə et, qoy, o da orada taxılını döydürsün, əkin əkdirsən, millətə elə taxıl da lazımdır. Taxıl əkmək özü də millətə böyük xidmətdir.

İntəhası, qanunları səsə qoyanda barmaq qaldıran yox isə, yaz xəbər ver, istəyirsən xırman üstündə özü də barmağını qaldırsın, lap nökrələrinin, rəiyyətlərinin

hamısı da, istərsən lap ayaqlarını da qaldırsınlar.

Xülasə, belə şeyləri eşidəndə mən lap təəccüb edirəm ki, insanlar nə qədər paxıl və dərdbilməzdirlər.

Amma hərçənd mən çox şeylərə təəccüb edirəm, lakin hamısını desəm, dəyəsən uzun olar. Ona görə hələlik bu bəsdir.

Bən

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

- Avqustun 18-də Bakı şəhərinin səhiyyə həkimlərinin müşavirəsi təyin edilmişdir. Ruznameyi-müzakirata [müzakirə gündəliyinə] Bakıda vəba xəstəliyi haqqında və bir nəfər baytarın Bakıda 6 ay zərfindəki heyvan xəstəlikləri haqqında təqriri [yazılı bəyanatı] və səhiyyə işlərinə itaət etməmək haqqındakı məzbətə idxal edilmişdir.

- Ağustosun 11-də Bələdiyyə İdarəsinin Tibbiyyə şöbəsinin iclası təyin edilmişdir. İclasda Tibbiyyə-Səhiyyə şöbəsi müdiri intixabıyla [seçilməsiylə], Mixaylovski xəstəxananın bir şöbəsi müdiri intixabı həll ediləcəkdir.

İran şahı haqqında

Əlahəzrət İran şahı İsveçrəyə xəstəliyinə müalicə üçün azim olmuşdur [getmişdir]. Əlahəzrət “Kursk” vaporu xidmətçilərinə 600 tümən bağışlamışdır. Şahla bərabər Xaticiyə naziri, Saray naziri və İngiltərə siyasi acentəsi miralay [polkovnik] Vilhelm azim olmuşdur.

Tağıyev zavodundakı yanğın

Tağıyev fabrikasındakı yanğın təhqiq üçün xüsusi bir komisyon təşəkkül etmişdi. Komisyon müəyyən etmişdir ki, bir şöbə kamilən yanıb məhv olmuşdur ki, içərisində 1800 puda qədər pambıq varmış. Yanğın fəhlələr tərəfindən söndürülmüşdür. Yanmış şöbənin əvəzində müvəqqəti şöbə qayırılmışdır ki, fabrikanın istehsalat qüvvəti heç azalmamış olur. Məhkəmə tərəfindən təhqiqat icra edilməkdədir. Komisyon məhkəmə təhqiqatı qurtaranadək yanğının nəşəti [meydana gəlməsi] haqqında məlumat verməməyi təhti-qərara almışdır.

Məmurların sui-niyətləri

Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətlərinin Cümhuriyyət səyahəti nəticəsi olaraq, bir çox məmurların sui-niyətləri kəşf edildiyindən bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] cəzalandırılmışdır:

Ərəş qəza qaimməqamı [qəza rəisi] Məhəmməd Qalabəyov xidmətindən əzl [kənar] edilməklə bərabər, məhkəməyə cəlb edilmişdir. Yenə həman qəzanın birinci dairəsi müfəttişi Həmid bəy Nəzərov əzl edilməklə 3 ay həbsxanaya məhkum edilmişdir. Gəncə qəzasının üçüncü dairə müfəttişi Hüseyn bəy Məlikabba-sov xidmətindən əzl edilməklə 3 ay həbsxanaya məhkum edilmişdir.

Polkovnik Palitsının getməsi

İngilislər Bakıdan gedərkən onların komandanlığında olan Könüllü ordu nümayəndəsi polkovnik Palitsın da ingilislərlə bahəm gedəcəkdir.

Həcz komissiyasında

Ev həcz [müsadirə] edən komissiya Ba-

kı qradonaçalnikinin hüsurunda, lazım olan surətdə kirayənişinləri evdən çıxarmaq əvəzində onları sıxlaşdırmaqla oda həcz etməyi təhti-qərara almışdır. Bundan böylə heç kəs mənzilindən çıxarılmayacaq, ancaq otaqların miqdarı əksildiləcəkdir.

“Kaspi” qəzetəsi

Eşitdiyimizə görə, bir neçə nəfərdən ibarət bir dəstə kəndiləri pul verib şəra-kətən [ortaqlaş] “Kaspi” qəzetəsinin nəşrini təcidd [bərpa] etmək istəyirlər.

“Rusiya sədasi”

Neçə nəfərdən ibarət bir dəstə bu günlərdə “Rusiya sədasi” adlı siyasi böyük bir qəzetə nəşrinə şüru edəcəkləri [başlayacaqları] xəbər verilməkdədir.

Azərbaycan Darülfünunu

Məclisi-Məbusan Maliyyə-Büdcə Komissiyası Azərbaycan Darülfünunu [Universiteti] haqqındakı qanun layihəsini qəbul etmişdir.

Yardım ordusu nəfinə

24 təmmuz [iyul]. Yardım alayı nəfinə [xeyrinə] qoyulmuş olan “Vətən” faciəsindən bilet satılmaqla bərabər, ianədən 89185 manat 30 qəpik mədaxil, 20030 manat 30 qəpik məsarif olmuşdur. Saf hasilat 69155 manat qalır. Qəzetəmizdə vüsət [genişlik, yer] olmadığından, ianə verən möhtərəm zatların adı məəttə-əssüf [təəssüf ki], dərc ediləmmədi.

* * *

Birinci zükur [oğlanlar] edadiyyə (gimnaziya) məktəbinin milli siniflərinə (əlif-

ba sinfinə, mladşiy və starşiy siniflərinə) girmək istəyənlərin ərizələri qəbul olunur hər gün saat 9-dan 12-yə qədər, cümə və yekşənbə [bazar] günlərindən savayı. Məktəbin ünvanı Balaxanski küçədə, 83 nömrəli böyük ev.

AZƏRBAYCANDA

Qalaqayından

Əhvali-zaman büsbütün dəyişmiş, çocuqlarımızın belə mədəniyyət aləminə qədəmnihad olub [addım atıb] vəzifeyimilliyələrini [milli vəzifələrini] mühafizə üçün əsgərlik vəzifəsini dəröhdə edib təlim almaları ümuma aşkardır. Eşitdiyimə və gördüyümə binaən [əsasən], hər bir ölkədə və qəryələrdə [kəndlərdə], ələlxüsus Azərbaycan Cümhuriyyəti paytaxtı olan Bakıda belə nə qədər çocuq toplanıb əsgər təlimi alırlar.

Bainhəmə [bununla bərabər], bizim də Qalaqayında bir aydan bəri çocuqlarımız toplaşib əsgərlik vəzifəsini öhdələrinə alıb təlimə başlamışlar ki, bunlar da gələcəkdə hər biri bir əsgər olub, düşmən müqabilində sabitqədəm olub müqəddəs vətəninə mühafizə etsin.

Doğrudan, şimdindən bunlara ürək verməli və təhris və tərgib etməli [təşviq etməli və rəğbət oyandırma] ki, gələcəkdə öz əsgərlik vəzifələrini bulub sabitqədəm olsunlar. Hökumətə lazım olan vaxt hər biri qaçıb bir tərəfdə pünhan olmasınlar.

Necə ki, əlan [indi] səfərbərlik elan olan tək hər birisi bir bəhanə ilə özünü bir tərəfdə gizlədib öz müqəddəs vəzifəsini ayaqları altına alır.

Amma camaatımız bunlara nə nəzərlə baxır, camaatımız arasında öylə əşxaslar [şəxslər] var ki, araya provokasiya salıb təlim alan balaca əsgərlərimizi bəzi dilərlə qorxudub təlimdən çəkindirirlər.

Hətta keçən gün ağustosun 9-da Dram Cəmiyyəti həvəskarlarının iştirakı ilə həman balaca əsgərlər nəfinə [xeyrinə] bir teatro tamaşası verildi ki, onlar üçün ayaqqabı və paltar alınsın. Bununla belə kim gəldi və nə qədər pul vüsul oldu [çatdı]?

10 min manatlıq biletdən 2000 manat pul vüsul oldu. Nə üçün?

Əvvəla, əhalinin teatroya nə nəzərlə baxmaları ümuma məlumdur. İkinci, bu yolda gərəkdir ki, hökumət məmurlarımız və əyanlarımız pişrov olub [qabağa düşüb], şu yolda iştirak edib hümmət göstərsinlər ki, həm camaat teatroya gəlib ibrətbərdar olsunlar və həm də balaca əsgərlərin ruhu ölməsin. Çünki, zənnimcə, ən əvvəl lazım və bəlkə vacib olan bir işdir ki, çocuqları şimdindən hazır etməli. Necə ki, müəllim məktəbdə tədrisi çocuqluqda təlim edər, nəinki böyüklükdə!

Amma heyif olsun ki, nə əyanlarımız və nə də hökumət məmurlarımız şu yolda hümmət göstərdilər. Hər hankına bizim üçün bir qədər bilet sat təklifini edirsən, hərə bir üzr gətirir, hətta “başınıza sənət qəhət olsun” deyə cavablar eşidirsən. “Balama dəymə, balanı istəmirəm” məsəlincə hər kəs öz keyfinə məşğuldur.

Şu ağaların və hökumət məmurlarının şu yolda hümmətsizlikləri şayani-təəssüf [təəssüfə layiq] deyilmi?

Turablı

Şamaxıda əsgərlik

İyul ayının 31-dən etibarən Şamaxı qəzasından əsgər cəminə şüru edilmişdir [başlanmışdır].

Şamaxı qəzası 4 hissəyə bölünmüşdür. Bunlar da Mədrəsə, Qarşunlu, Qobustan və Abdulyan uçastoklarından ibarətdir.

Hələ bu vaxtadək şu iki əvvəlki uçastoklardan əsgər yığılıb Göyçay tərəfə göndərilməkdədir. Əhali və əsgərliyə düşənlərin ruhu fövqəladə yüksəkdir. Əsgərlik sinninə vasil olanlar [əsgərlik yaşına çatanlar] həp Şamaxı Əxzi-Əsgər [Hərbi Çağırış] İdarəsinin qabağına toplanıb çox şövq və həvəslə özlərini əsgərliyə yazdırırlar.

Bir vaxt övladlarını əsgərlikdən xilas etmək üçün çalışan atalar, indi özləri oğlanlarının qollarından tutub əsgərliyə qeyd etdirirlər. Şamaxıda əsgərliyə düşmək üçün cavanlar yek-digərləri [bir-birləri] ilə rəqabət etdiklərini gördüm. Üzlərinə az tük çıxmış adamlar “əsgərliyə yazılmaram” deyə cavan görünmək üçün özlərini taraş etdirirlərdi. Hətta atası qoca, ixtiyar olub əsgərliyə alınmayan bir neçə adamı gördüm ki, Əxzi-Əsgər İdarəsindən əsgərliyə alınmasını təvəqqe edir.

Filhəqiqə [doğrudan da], Şamaxı qəza əhalisinin əsgərliyə olan meyl və məhəbbətləri şayani-təqdirdir [təqdirəlayiqdir]. Demək olar ki, böyük-küçük hamı özünü əsgərliyə yazdırmaq arzusundadır. Şamaxı qəzasından külliyyətli surətdə əsgər toplanır.

Bunu da ərz etmək istəyirəm, Şamaxıda kazaklar əhali ilə yaxşı rəftar etməyirlər. Özlərini müayinə etdirmək üçün,

ölçü vermək üçün doktor və komissiya hüzuruna daxil olmaq istəyən əsgərlərin atalarından, qöv-məqrəbalarından xərc-lik almamış içəri buraxmayırlar. Halbuki, pul və xərclik az-çox əsgərlərə verilməlidir.

Şamaxı darüleytamında [yetimxanasında] bəslənən çocuqların əsgəri vəziyyətlə əllərində bayraq, umuzlarında taxtadan qayırmış tütənglərlə milli marş oxuya-oxuya gəzmələri əhaliyə və əsgərliyə düşən cavanlara böyük təsir buraxır.

Şəhər əhalisindən əsgər seçkisi avqust ayının 17-də olacaqdır. Odur ki, 18 Mart [31 Mart] hadisətindən müqəddəm [qabaq] Şamaxıda olub bədəhu [sonra] üz verən fəlakət səbəbi ilə Kürdəmir və qeyri qəsəbələrdə yaşayan adamları da əsgərlik vəzifəsindən ötrü Şamaxıya dəvət etmişlər. Məəttəəssüf [təəssüf ki], vaxtlı-vaxtında minik arabalarının olması, olanlarının da böyük kirayə pulu istəmələri gediş-gəliş işlərini çətinliyə salır.

Əlif. Əlif.zadə

GÜRCÜSTANDA

Gürcü Baş Ərkani-hərbindən

“K. s.” qəzetəsinin 15 avqust tarixli 167-ci nömrəsində məhəlli [yerli] xəbərlər cümləsində böylə bir xəbər vardı:

“Müttəhid [birləşmiş] Gürcüstan və Azərbaycan qoşunları komandanı general Odişelidze avqustun 14-ü axşam saat 6-da Tiflisdən Bakıya azimət etmişdir [yola düşmüşdür]. Generalı 7 şəxsdən ibarət Ərkani-hərb ilə mühafizə bölüyü təşyi [müşayiət] edir.”

Bu münasibətlə Gürcüstan Baş Ərkani-hərbi [Baş qərargahı] xəbər verir ki:

“Hərbiyyə nazirinin əmrinə görə elam edirəm [bildirirəm] ki, bu xəbər yalandır. Bundan əlavə, son zamanlar qəzetlərdə əsgəri işlərə aid bəzi yalan məlumat dərc edilir. Hərbiyyə Nəzarəti bütün mətbuati-mövqutədən [dövri mətbuatdan] xahiş edir ki, Ərkani-hərb şöbəsinə təhqiq etmədən böylə xəbərləri verməsinlər. Buna əməl etməyənlər qanuni məsuliyyətə cəlb olunacaqlardır.”

Ədiblər bayramı

Avqustun 24-də Tiflisdə gürcü ədibləri ilk dəfə “Ədiblər bayramı” quracaqlardır. Bayrama bütün millətlərin artistləri iştirak edir.

“Kafkazskoye slovo”

Gürcü hökumətinin binagüzarlığı [sərəncamı] ilə “Kafkazskoye slovo” qəzetəsi qapanmışdır.

İDARƏDƏN CAVABLAR

Müəllim Məhəmməd Səid əfəndiyə: “Əxlaqımızın pozğunluğu” sərlövhalı məqalələriniz dərc edilməyəcəklərdir.

Tamaşaçı əfəndiyə: “Naxçıvan məktubəti” sərlövhalı silsileyi-məqalətinizin son nömrəsi dərc edilməyəcəkdir.

Cəlal əfəndiyə: Vəd etmiş olduğumuz üzrə birinci məqalənizi (seçkilər haqqında) öz vaxtında dərc edəcəyiz. O xüsusda bir çox məqalələr olacaqdır. Hətta ola bilər ki, yeni göndərdiyiniz “cavab”ın da dərcinə lüzum görülsün.

Bəhri-Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsq-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Doktor

M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bəndərinin küncündə, yolu Bəndəridən, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazizadə

Vəzi-həmlər edən hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə

kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur.

Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənarından gələn üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans

(professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir.

Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi.

Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonni küçə, nömrə 6.

7444

Diş həkimi

B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək.

Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

7440

İtibdir

Məstəli Əli oğlunun polis idarəsindən aldığı əbədilik pasportu itib. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

7464

İtibdir

Hilal Allahverdi oğlunun Zəngəzur qəzasından [aldığı] pasportu itib. Etibardan saqitdir.

7465

İtibdir

Əziz İbrahim oğlunun Ərdəbildən aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir.

7466

İtibdir

Ağarəhim Hacıkərim oğlu Abdullayevin Şamaxıdan aldığı pasportu itib. Etibardan saqitdir.

7469

İtibdir

Şamaxılı Məhəmmədrza Hacı Əbdülxalıq oğlunun Zaqafqaziya Ruhani idarəsindən aldığı metrik şəhadətnaməsi itib. Etibardan saqitdir.

7470

Elan

Azərbaycan Cümhuriyyəti qızıl şeylərinin problemlərini qeyd edən müdiriyyətin vəzifəsini

kim ifa etmək istəyirsə, bu barədə Ticarət, Sənaye və Ərzaq nazirinə öz elmi və keçmiş qulluğu barəsində kağızları ilə bərabər ərizə verməlidirlər.

*Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri əvəzinə:
Y[usifəli] Əliyev*

**Müvəqqəti müdir:
Xəlil İbrahim**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 332. “Deyli xronikl” [Daily Cronicle]: 1872-1930-cu illərdə nəşr edilən ingilis qəzeti.

səh. 333. “Forverts” [Vorwärts] (“İrəli”): Almaniya Sosial-Demokrat Partiyasının orqanı olan qəzet. Əsası 1876-cı ildə qoyulmuşdur. Təqiblərə görə müxtəlif dövrlərdə Leypsiq, Berlin, Praqa və Parisdə nəşr edilmişdir.

səh. 334. “Frankfurtski qəzetə” [Frankfurter Zeitung]: Frankfurtda 1856-cı ildən etibarən nəşr edilən almanca gündəlik qəzet. 1943-cü ildə bağlanmışdır.

səh. 335. “Vilen səmtində”: Belarus və Litva ərazisindən axan Viliya çayı nəzərdə tutulur.

“Çelyabinsk dairəsində”: qəzetdə “Çelsk dairəsində” getmişdir.

səh. 336. “Yeni türklər” (yaxud “Gənc türklər”, “Jön türklər”): Osmanlı imperiyasında sultan II Əbdülhəmidə müxalif gənc ziyalılar nəslinin meydana gətirdiyi siyasi hərəkət.

Türkiyənin son müxtirəsi

səh. 338. “Məclisi-Əyani-Osmani”: Osmanlı Parlamentinin yuxarı palatası olan Əyan Məclisi; üzvləri padşah tərəfindən təyin edilirdi.

“məzbəhəyə sövq etdi”: “qəssabxanaya göndərdi”; qətl etdi.

İtaliya və Şərq

səh. 341. “Herakleya”: bu ad bir neçə antik yunan və Roma şəhərini ifadə etmişdir ki, onlardan ikisi müasir Türkiyə ərazisindədir: Herakleya Pontika müasir Zonquldağ, Herakleya Kibistra isə müasir Konya ərazi-

sində mövcud olduğundan, bəzi mənbələrdə bu şəhərlər “Herakleya” kimi qeyd edilmişdir. Burada “Herakleya” deyərkən Konya nəzərdə tutulur.

**İrəvan quberniyasında
“müsəlmanistan”**

səh. 345. “Naxçıvanın ağ və dadlı zəngin “duzləği” da məşhurdur”: “duzlaq” sözü qəzetdə təhrif edilmişdir.

səh. 346. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Təəccüb edirəm

səh. 346. Verxni-Naqornı (yaxud Yuxarı Dağlıq): Bakıda küçə; indiki Abdulla Şaiq küçəsi.

Bakı xəbərləri

səh. 348. “Yardım alayı nəfinə qoyulmuş olan «Vətən» faciəsindən”: güman ki, Namiq Kamalın “Vətən yaxud Silistrə” adlı dram əsəri nəzərdə tutulur.

Gürcüstanda

səh. 350. “K. s.”: 1914-1919-cu illərdə Tiflisə rus dilində nəşr edilən gündəlik “Kavkazskoye slovo” qəzeti nəzərdə tutulur. Bu qəzetin arxasında erməni burjuaziyasının böyük nümayəndələri dayanırdı.